

FACTORİNG SÖZLEŞMELERİNİN DAMGA VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU¹

Ahmet EROL
İstanbul Defterdar Yrd.

1. KONU

1998 ve 1999 yıllarında faktoring alanında hizmet veren kuruluşların vergi incelemelerine alınması sonucu, bu sektörde Damga Vergisi konusunda ciddi tereddütlerin ve bu tereddütler sonucu ciddi vergi uygulama yanlışlarının ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu saptamalarda büyük tutarlara ulaşan vergi kayıpları gündeme gelmiş ve Maliye Bakanlığı bu alanda inceleme yapan inceleme elemanlarının saptama ve görüşlerini de dikkate alarak 21.08.1998 tarih ve 30454 sayılı görüşle konuyu çözüme ulaştırmıştır. Ancak, faktoring alanında hizmet veren kuruluşlar bu görüşe itirazlarını sürdürmüşler ve Maliye Bakanlığı 15.03.1999 tarihinde yeni bir görüş vererek, daha önce verdiği görüşten dönmüştür. Bu iki görüşün değerlendirilmesi yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

2. KONUYA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Factoring şirketlerinin kuruluşları ve etkinlikte bulunmaları temel olarak 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname² (KHK)ye dayanmaktadır. Anılan KHK'nin 10'uncu maddesi *Ödünç Sözleşmesini* düzenlemektedir. Anılan madde uyarınca, KHK'ye göre izin verilen ikrazatçıların ödünç para vermelerine dair sözleşmeler yazılı olarak yapılmadığı takdirde geçersiz sayılır. Yazılı ödünç sözleşmesi iki örnek olarak düzenlenir; bir örneği ödünç alanlara verilir, diğer örnek ise ikrazatçılar tarafından saklanır. Hazine Müsteşarlığı ödünç verme sözleşmesinde bulunması gereken

¹ Bu yazı; 20.04.1999 tarihindeki yasal düzenlemeler esas alınarak yazılmıştır. Yazıda yer alan görüşler şahsıma ait olup, Maliye Bakanlığı'nı ve İstanbul Defterdarlığı'nı bağlamaz.

² 90 Sayılı KHK, 06.10.1983 tarih ve 18183 (Mükerrer) Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

hususları saptamaya yetkilidir. Ödünç sözleşmeleri, müteselsil sıra numarası taşıyır ve Maliye Bakanlığı'na kabul edilen anlaşmalı matbaalarda bastırılır.

Hazine Müsteşarlığı 90 Sayılı KHK ile kendisine tanınan yetkiyi kullanarak belirlemesi gereken hususları yayımladığı Faktoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik³ ile yerine getirmiştir. Söz konusu yönetmeliğin 10'uncu maddesi uyarınca, faktoring şirketlerinin müşterileri ile yapacakları işlemleri için yazılı sözleşme düzenlemeleri zorunludur.

Faktoring şirketlerine ilişkin daha ayrıntılı yasal düzenleme ve işleyiş bilgileri dipnotta tarih ve sayıları belirtilen yazılarda bulunabilir⁴.

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesine göre; anılan yasaya ekli (1) sayılı tablodaki kağıtlar Damga Vergisine tabidir. Faktoring şirketlerinin müşterileri ile 90 Sayılı KHK'in 10 ve ilgili Yönetmeliğin 10'uncu maddeleri uyarınca yapmak zorunda oldukları sözleşmeler alacağın devrini düzenleyen *temlikname* hükmündedir. 488 Sayılı Yasaya ekli (1) sayılı tablonun **I. Akitlerle ilgili kağıtlar bölümünün 1. Mukavelenameler, taahhütnameler ve temliknameler** bölümüne göre belli parayı içerdiği taktirde binde 6 oranında Damga Vergisine tabidir. Bu sözleşmeler belli parayı içermiyorsa o taktirde 810.000.-TL⁵ Damga Vergisi ödenecektir.

3. KONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

90 Sayılı KHK'nin 10'uncu ve ilgili Yönetmeliğin 10'uncu maddeleri uyarınca faktoring şirketlerinin müşterileri yapacakları faktoring işlemlerini *ödünç sözleşmesine* bağlamaları zorunludur. Bu konuda herhangi bir tereddüt söz konusu değildir. Faktoring şirketleri tarafından düzenlenmesi zorunlu olan ve alacağın devrini düzenleyen bu sözleşmeler *temlikname* hükmündedir. Uygulamada bu konuda da herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

Borçlar Kanunu yönünden temliknamelerde bir tutarın gösterilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bir başka deyişle, temliknamelerde tutar koşulu sözleşmenin geçerlilik koşulu değildir⁶. Damga Vergisi Kanunu, vergileme açısından Borçlar Kanunu'na göre özel kanun niteliğindedir. Bu bakımdan faktoring şirketlerince yapılması zorunlu olan ve hukuken temlikname niteliği taşıyan faktoring sözleşmelerinde tutar yazılıp yazılmaması konusunda Damga Vergisi Kanunu, Borçlar Kanunu'na göre öncelikli ve belirleyici durumdadır. Bu durumda 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun *Belli Para Gösterme Mecburiyetini* düzenleyen 11'inci maddesi devreye girmektedir. Anılan madde uyarınca; cari hesap şeklinde açılan kredilerle her türlü ikrazata ait taahhütname ve mukavelenameler (İskonto ve iştirah senetleri taahhütnamesi-Dispans- dahil) ve bunların temlik, yenileme, devir ve değiştirilmesine ilişkin bütün kağıtlarda ve keza matlupların devir ve temlikine ilişkin

³ Anılan Yönetmelik, 21.12.1994 tarih ve 22148 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ * Ahmet EROL, Faktoring Şirketlerinin Vergisel Boyutu ve Karşılaşılan Sorunlar, Mükellefin dergisi, Ağustos 1998, Sayı:68, Sayfa:42-49.

* Ahmet EROL, Faktoring Şirketlerinin Uygulamada Karşılaştıkları Vergi Sorunları, Mükellefin Dergisi, Ekim 1998, Sayı:70, Sayfa:48-55.

⁵ Bu tutar; 01.12.1998 tarih ve 23540 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Damga Vergisi 34 Seri Numaralı Genel Tebliği ile belirlenmiştir.

⁶ Ahmet EROL, a.g.m., Mükellefin Dergisi, Ağustos 1998, Sayı:68, Sayfa:46.

mukavelename ve temliknamelerde ikraz veya temlik edilen para miktarının veya azami haddinin gösterilmesi zorunludur. Gösterilmediği takdirde bu kağıtların her birinden alınması gereken Damga Vergisi ile cezası olayın meydana çıktığı tarihte, ilgili bulunduğu cari hesapta kayıtlı kredi veya ikrazat miktarına göre hesaplanır ve alınır.

Uygulamada faktoring şirketlerinin her faktoring işleminde ayrı ayrı sözleşme düzenlemedikleri; faktoring şirketine başvuran ve faktoring işlemi yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişilere aynı bankalardaki cari hesap şeklinde çalışan cari kredi sözleşmesi türünden yüksek tutarlı bir sözleşme düzenledikleri; daha sonra bu sözleşme limitleri içinde kalarak sürekli faktoring işlemi yaptıkları belirlenmiştir. Yaptıkları yüksek tutarlı bu cari hesap şeklindeki faktoring sözleşmesi tutarı üzerinden binde 6 oranında bir kereye özgü Damga Vergisi ödedikleri; diğer faktoring işlemleri sırasında herhangi bir Damga Vergisi ödemedikleri saptanmıştır. Damga Vergisi, kağıtlar üzerinden alınan bir tür işlem vergisidir. Dolayısıyla, kağıt düzenlendikçe vergi doğmaktadır. Faktoring şirketleri, bu şekilde sözleşme bağitlayarak aslında Damga Vergisi Kanunu'nun amir hükümlerini dolanmaktadırlar. Bu dolanımın önüne geçmek üzere konu Maliye Bakanlığı'na iletilmiş ve gelirler genel Müdürlüğü 21.08.1998 tarih ve 030454 sayılı görüşü ile konuyu çözüme kavuşturmuş; bu şekilde sözleşme yapılmasının 488 sayılı Yasaya aykırı olduğuna ve saptanması durumunda cezalı işlem yapılması gerektiği yönünde karar vermiştir. Gelirler Genel Müdürlüğü'nün gerçekten 488 Sayılı Yasanın sözüne (lafzına) ve ruhuna uygun düşen bu görüşü aynen aşağıda olduğu gibidir:

“faktoring ekonomik açıdan, gerek iç piyasada ve gerekse ihracatta, satış bedelinin vadesinde tahsilini amaçlayan, istenildiği takdirde vadeden önce belirli bir oranda komisyon karşılığı peşin ödemeyi sağlayan ve tahsilat riskinin factor denilen aracı kuruluş tarafından karşılanmasını sağlayan bir finansman ve/veya tahsilat yöntemidir.

Hukuki açıdan ise, ticari bir alış-verişten doğan alacak hakkının faktoring şirketi denilen bir aracı kuruluşa devri ve alacağın bu kuruluş tarafından sağlanmasıdır. Bu meydana düzenlenen kağıtlar ise sözleşme, temlikname ve teminata konu diğer kağıtlardır.

Bilindiği üzere, 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 1'nci maddesinde, bu Kanuna ekli, (1) sayılı tabloda yazılı kağıtların damga vergisine tabi olacağı, 2'nci maddesinde de, vergiye tabi kağıtlar mahiyetinde bulunan veya onların yerine alan mektup ve şerhlerle, bu kağıtların hükümlerinin yenilenmesine, uzatılmasına, değiştirilmesine, devrine veya bozulmasına ilişkin mektup ve şerhlerin de Damga Vergisine tabi olacağı, 4'üncü maddesinde ise, bir kağıdın tabi olacağı verginin tayini için o kağıdın mahiyetine bakılacağı ve buna göre tabloda yazılı vergisinin bulunacağı, kağıtların mahiyetlerinin tayininde, şekli Kanunlarda belirtilmiş olanlarda Kanunlardaki adlarına, belirtilmemiş olanlarda üzerlerindeki yazının tazammum ettiği hüküm ve manaya bakılacağı, mahiyetini tayin edilmek istenen kağıt üzerinde başka bir kağıda atıf yapılmışsa, atıf yapılan kağıdın hükümlerine nazaran iktisap ettiği mahiyete göre vergisinin alınacağı, 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında da, bir kağıtta toplanan akit ve işlemlerin birbirine bağlı ve bir asıldan doğma oldukları takdirde damga vergisinin en yüksek vergi alınmasını gerektiren akit veya işlem üzerinden alınacağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 1'inci maddesinde "Cari hesap şeklinde açılan kredilerle her türlü ikrazata ait taahhütname ve mukavelenameler (iskonto ve İştira senetleri taahhütnamesi-Dispans dahil) ve bunların temlik, yenileme, devir ve değiştirilmesine müteallik bütün kağıtlarda ve keza mektupların devir ve temlikine ilişkin mukavelename ve temliknamelerde ikraz veya temlik eden para miktarının veya azami haddinin gösterilmesi mecburidir. Gösterilmediği takdirde bu kağıtların her birinden alınması gereken Damga Vergisi ile Cezası, olayın meydana çıktığı tarihte ilgili bulunduğu cari hesapta kayıtlı kredi veya ikrazat miktarına göre hesaplanır ve alınır.

Bu vergi ve cezanın ödenmesinden mukriz ve müstakrizlerle temlik eden ve adına temlik yapılan şahıslar ve müesseseler müteselsilen sorumludurlar" hükmü yer almış olup, anılan Kanuna ekli (1) sayılı tablonun I-Akitlerle ilgili kağıtlar bölümünün 1/a fıkrasında ise, belli parayı ihtiva eden mukavelenameler, taahhütname ve temliknamelerin binde 6 nispetinde damga vergisine tabi olduğu açıklanmış bulunmaktadır.

Buna göre, faktoring şirketi ile müşteriler arasında düzenlenen sözleşmenin,

1) Doğmuş alacaklar için düzenlenmiş faktoring sözleşmesi olması halinde, doğmuş alacağın faktoring şirketine devrini sağlayan temlikname olarak, ihtiva ettiği değer üzerinden 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa ekli (1) sayılı tablonun I-Akitlerle ilgili kağıtlar bölümünün 1/a fıkrası hükmü gereğince binde 6 nispetinde, teminatı ihtiva eden kağıtların ise, aynı tablonun 4/a fıkrası hükmü gereğince binde 6 nispetinde nispi damga vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

Esasen, faktoring şirketi ile müşteriler arasında düzenlenen faktoring sözleşmeleri ayrı bir finansman sözleşmesi olarak kabul edilse bile alacağın faktoring şirketine devrini sağlayan temlik işleminin de aynı kağıt üzerinde yer alması nedeniyle, 488 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinin 2'inci fıkrası gereğince bir kağıtta toplanan akit ve işlem birbirine bağlı ve bir asıldan doğma olmaları sebebiyle damga vergisinin en yüksek vergi alınmasını gerektiren akit veya işlem üzerinden alınması icab eder.

2) Doğacak alacaklar için düzenlenmiş olması halinde ise, doğacak alacağın faktoring şirketine devrini sağlayan kağıtta alacağın miktarı belli olmadığından, 488 sayılı Kanunun 11'inci maddesinde ise temlik edilen para miktarının gösterilmesinin mecburi olması sebebiyle doğacak alacağın faktoring şirketine devrini sağlayan kağıdın Kanunun 11'inci maddesi kapsamında temlikname olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Zira, Damga Vergisi Kanunu akitlerle ilgili işlemler konusunda borçlar hukuku prensip ve kabullerini temel almakla birlikte vergilendirme tekniği ve prosedürü bakımından şekli konularda sapmalar gösterebilir.

Temlikname, bir alacağın, borçlunun rızasını aramaksızın üçüncü kişilere devrine olanak sağlayan bir kağıt olarak tanımlanabilir. Bu konuda Damga Vergisi Kanununun hedef aldığı şey aslında borçlar hukuku çerçevesinde yürütülen bir alacak devri (temliki) olduğu halde, Kanun, hukuki prensip ve kabuller yerine bu esasları temsil eden şekil yani kağıt üzerinde durmaktadır. Bu durum, aynı kağıtta birden çok

hukuki işlemin bulunması halinde her bir işlemin ayrı ayrı ancak aynı kağıtta vergilendirilmesi hallerinde çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, Damga Vergisi Kanununun şekle önem vermesi vergileme alanındaki girift yapıdan kaynaklanmaktadır. Şekilcilik bazı konularda bir vergilendirme tekniği haline gelmiştir. İşte bu nedenle Damga Vergisi Kanununun 11'nci maddesinde taahhütnamelerde ve temliknamelerde şeklin hukuki işlemi tanımlayabilmesi hedeflenmiş ve kağıt üzerinde bir bedel gösterilmesi mecburiyeti getirilmiştir. Dolayısıyla vergileme oransal olarak yapılabilecektir.

Doğmamış alacakların veya doğması muhtemel alacakların temlik konusu olabilmesi borçlar hukuku açısından sorun yaratmasa bile damga vergisi şekilcilik prensiplerine uygun düşmemektedir. Faktoring sözleşmesinin ilerde doğacak alacakları kapsamı veya münhasıran buna yönelik olması halinde borçlar hukuku çerçevesinde alacağın devri söz konusu olsa da böyle bir temlik işlemi damga vergisi açısından sorun olacaktır. Zira temliki sağlayan hukuki işlemin hangi safhada gerçekleştiği ve bu safhayı hangi kağıdın (şekil) ifade edeceği açık olmayacaktır. Böyle bir durumda ise alacak bildirim formları alacağın temlikini temsil eden kağıtlar haline gelecektir.

Bu çerçevede, faktoring işlemlerinde, alacak hakkının faktoring şirketine devrini sağlayan faturalar üzerine yapıştırılan stickerlar mahiyeti itibariyle bildirim mahiyetinde olduğundan, sözü edilen stickerların bu şekliyle düzenlenmesi ve kağıdın mahiyetini değiştirecek herhangi bir işlem eklenmemesi ya da şerh konulmaması şartıyla damga vergisine tabi tutulmaması gerekir.”

Bu görüşten sonra, bu alanda inceleme yapan inceleme elemanları son derece rahatlamış ve incelemelerini sürdürmüşlerdir. Ancak, faktoring alanında hizmet veren kuruluşlar bu konuya ilişkin tartışmalarını gerek Bakanlık nezdinde ve gerekse inceleme raporlarını yargı organlarına götürmek suretiyle sürdürmüşlerdir. Yargı organları nezdinde bu konuya ilişkin olarak açılan davalar devam etmektedir. Henüz bu konuya ilişkin sonuçlanan herhangi bir dava bulunmamaktadır. Bu konuda Bakanlığa yapılan başvurular ise, 15.03.1999 tarihinde Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından Faktoring Derneği'ne verilen görüş ile sonlanmıştır. Bakanlık, bu son verdiği görüş ile, 27.03.1998 tarihinde verdiği görüşünü değiştirmiş ve faktoring şirketlerinin bir kere sözleşme yapmalarına ve o sözleşme limitleri içinde kalmak koşuluyla daha sonra sürekli faktoring işlemi yapmalarına uygun görüş vermiştir. Bakanlık bu görüş değişikliğini 488 Sayılı Yasa'dan ziyade daha çok bankalar Kanunu gibi finans kesimini ilgilendiren yasalarda yer alan risk etmenine dayandırmıştır. 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun herhangi bir maddesinde Damga Vergisi'nin yaratılan riskler üzerinden alınacağına, risk yaratılmadığı takdirde Damga Vergisinin doğmayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. 488 Sayılı damga Vergisi Kanunu'nun sözü ve ruhuna aykırılık oluşturan Gelirler Genel Müdürlüğü görüşü aynen şöyledir:

“İlgi (b)'de kayıtlı yazımızda, faktoring şirketlerinin müşteri ile belirli bir miktar ve belirli bir süre için sözleşme imzalamaları karşısında, borç alacak ilişkisinin ortaya çıktığı ve sözleşmenin doğduğu anda ifade ve temsil ettiği değer ve vadeye göre damga vergisine tabi tutulması gerektiği belirtilmişti.

İlgi (c) ve (d) 'de kayıtlı yazılarınız üzerine, konunun Bakanlığımızca yeniden değerlendirilmesi neticesinde, ilgi (b)'de kayıtlı yazımıza ilaveten aşağıdaki açıklamaların yapılmasına gerek duyulmuştur.

Bilindiği üzere, bir borç-alacak ilişkisinde, düzenlenen sözleşmede belirlenen değer o sözleşmeyle ortaya konulan riskin azami tutarını gösterecektir. Taraflar ancak bu değer üzerinden birbirlerine karşı borç veya alacak talebinde bulunmaya hak sahibi olabileceklerdir. Dolayısıyla bir sözleşmeye ilişkin olarak, bu sözleşmenin ifade ettiği değer aşılmadığı sürece, limit dahilinde yapılan borç ve alacak ifaları ilave bir vergilendirmeyi gerektirmeyecektir. Zira, tarafların öne sürebilecekleri hak veya borcun azami değeri, sözleşmede yer alan değer kadar olabilecektir.

Herhangi bir anda bu nominal değeri aşan bir borç ve alacak ilişkisi (risk) yaratıldığı takdirde fazlalık için ayrıca damga vergisi alınacağı tabiidir.

Ancak, sözleşmede bu borç ve alacak ilişkisi ile ilgili olarak bir vadelenendirme yapılmış ise bu vadeden sonra ortaya çıkacak borç-alacak ilişkisi kağıtların hükmünden yeniden faydalanmayı gündeme getirecek ve damga vergisine tabi tutulacaktır.

Dolayısıyla, herhangi bir vade belirlenmemiş veya vadesi tarafların rızaları ile daha sonra belirlenecek olan sözleşmelerde damga vergisinin matrahı kağıt üzerinde yazılı nominal değer kadar olacaktır.”

4. SONUÇ

Daha önceki çeşitli yazılarımızda da belirtildiği; ayrıca Bakanlığa yazılan çeşitli görüş ve öneri raporlarında da dile getirildiği üzere; kavranması ve sağlıklı olarak denetlenmesi, izlenmesi olanağı olmayan; uygulamada gerçekten hem Devlet kanadına, hem de uygulamacı kesimlere ciddi sorunların ortaya çıkmasına yol açan; bu yönüyle önemli mesai kayıplarına neden olan 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun tümüyle yürürlükten kaldırılması yerinde olacaktır. 488 Sayılı Yasa kapsamında toplanan verginin bütçe içinde elbette bir yer vardır. Ancak, bu yasanın kalkması ile ortaya çıkacak vergi yitimi (kayıbı) başka şekilde karşılanamaz büyüklükte bir gelir kalemi değildir.

Uygulanmada, 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun tüm olayları kavrayabilmesi artık son derece güçtür ve uygulamada Damga Vergisi yükünden kurtulmak için birçok işlemin kayıtdışı yapılması yolu izlenmektedir. Bu ise, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi birtakım ana vergilerde ciddi vergi kayıplarına yol açmaktadır. Ayrıca, işlemlerde yavaşlamaya ve tıkanıklara yol açmaktadır. Kavranması ve denetlenmesi son derece güç ve külfetli bir vergi olduğu için de, bu vergiyi yasaya uygun olarak ödeyen ile kavranma zorluğundan yararlanarak yasaya aykırı davranan ve vergiyi hiç ödemeyen veya gerektiği kadar ödemeyen kişiler arasında haksız rekabet yaratmaktadır.

Kısa sürede, yasal değişiklik yapılması son derece güç olduğuna göre, Maliye Bakanlığı'nın özellikle yeni gelişmekte olan faktoring, finansal kiralama, finansman şirketlerinde Damga Vergisi işlemlerini açıklığa kavuşturacak ayrıntılı bir genel tebliğ çıkarmasında çok büyük yararlar bulunmaktadır. Aksi takdirde, bu alanlarda vergi

incelemesi sonucu sürekli Damga Vergisi raporları yazılacak ve bu alanda idare ile mükellefler sürekli yargıda davalı duruma geleceklerdir. Yeni yeni gelişen ve yaptıkları işlemler, oldukça eski bir yasa olan Damga Vergisi Kanunu karşısında tereddütlü durumlar yaratan bu sektörlerin işlemlerinin Damga Vergisi karşısındaki durumlarının bir kapsamlı genel tebliğ ile açıklığa kavuşturulması idarede ve uygulamada büyük rahatlık sağlayacaktır. Bu genel tebliğ hazırlanırken ilgili kurum ve kuruluş yetkililerinin ve bu alanda görüş bildiren hukukçu ve bilim adamlarının dinlenmesinde yarar bulunmaktadır.